

EUROPEAN POLICY BRIEF

A kutatás az Európai Unió Horizont 2020 kutatási és innovációs programjából finanszírozott, a 649263-as támogatási megállapodás alapján.

"A szerző kizárólagosan felelős a tartalomért, ez nem képviseli az Európai Bizottság véleményét, és a Bizottság nem vállal felelősséget az abban megjelölt adatok felhasználásáért."

MOVE

MOBILITÁSI HELYZETKÉP – A FIATALOK MOBILITÁSÁNK ÚTJAI, INTÉZMÉNYI ÉS STRUKTÚRÁLIS HATÁSAI

Az első MOVE szakpolitikai tájékoztató egyrészt az európai ifjúsági mobilitását leíró makroelemzésekre, másrészt a különböző mobilitási típusokra vonatkozó esettanulmányokon alapuló fiatalok mobilitásának előmozdítására és megakadályozására vonatkozó ajánlásokra összpontosít

2017 Április

BEVEZETÉS

A MOVE a fiatalok mobilitását többféle módszerre építő megközelítéssel vizsgálja, arra figyelemmel, hogy a mobilitás feltételei hogyan javíthatók, s a negatív hatások hogyan csökkenthetők. A kutatási alapkérdések a következők:

Hogyan lehet a mobilitás hasznos a fiatalok társadalmi-gazdasági és egyéni fejlődése szempontjából? Melyek az említett jótékony mobilitást elősegítő, illetve gátló tényezők?

A jelen első szakpolitikai jelentés a másodlagos makroadat-elemzés válogatott eredményeire és az esettanulmány-elemzés első megállapításaira épül. A makroadat-elemzés vonatkozásában két fő problémát oldottunk meg; elsőként a rendelkezésre álló adatok összességében véve elégtelen voltát; másodsorban pedig azt, hogy a regionális és országspecifikus eltérések miatt a tagállamok számára a mobilitás nem egyformán hasznos. A kvalitatív elemzés rávilágít, hogy a nagyon eltérő mobilitási területek kontextusában a fiatalok köre és szükségletei nagy eltéréseket mutatnak. A jelen első szakpolitikai jelentés főként arra fókuszál, hogy az egyén számára kielégítő mobilitási tapasztalatban milyen támogató és hátráltató tényezők játszanak szerepet.

Elemzéseink arra utalnak, hogy a mobilitási programoknak differenciáltabb válaszokat kell adniuk a tagállamok gazdasági helyzetére (a másodlagos adatelemzés kvantitatív megállapításaira tekintettel), illetve a fiatalok eltérő egyéni szükségleteire és körére (a kvalitatív megállapításokra tekintettel). Mivel a két kutatási módszer megállapításait a projekt későbbi fázisában fogjuk összekapcsolni, az eredményeket és ajánlásokat a továbbiakban különválasztva mutatjuk be. Az összes eredmény átfogó szintézise a második szakpolitikai jelentés témája lesz.

BIZONYÍTÉKOK, ELEMZÉS

Az alábbiak a projekt mai napig felmerülő válogatott eredményeire épülnek. Az elemzésekre épülő elméleti általánosítások folyamatban vannak, s a fiatalok mobilitásának és az arra kiható tényezőknek a mélyebb megértését teszik majd lehetővé. Ekkor a következő szakpolitikai jelentés kiindulópontját a kvalitatív elemzések megállapításainak a makroadat-elemzési és a kvantitatív felmérésből származó eredményekkel történő triangulációja adja majd.

1. A fiatalok európai mobilitására vonatkozó makroadatok minősége és rendelkezésre állása

A fiatalok európai mobilitásának makroszintű elemzéséhez az elmúlt évtizedre vonatkozólag valamennyi EU28/EFTA ország másodlagos elemzését végeztük el. Az elemzés alapját a MOVÉ-nek a társadalmi-gazdasági makrotényezők és az európai fiatalok mobilitása közötti kapcsolatra fókuszáló kutatási kérdésére választ adó, egyedileg összeállított makroadatokat és a kapcsolódó eredmények halmaza képezte.

A kutatás feltárta, hogy a partnerországokban és Európa-szerte is súlyosan hiányoznak a fiatalok mobilitására vonatkozó megbízható és elérhető adatok:

- Az Eurostat-tól származó nyílt hozzáférésű migrációs adatok csak a teljes lakosságra vonatkozólag állnak rendelkezésre; annak ellenére, hogy az EU tagállamai rendszeresen kérik, a fiatalok migrációjára vonatkozóan nyílt hozzáférésű Eurostat-adatok nem állnak rendelkezésre.
- Az elérhető mobilitási adatok kizárólag a diákmobilitásra vonatkoznak, azonban ez csak az európai fiatalok jól képzett alcsoportját érinti, s a mobilitás egyéb, gazdasági kényszer és nehézségek által vezérelt típusait kizárja. A rendelkezésre álló hallgatói mobilitási adatok ugyanakkor viszonylag régiek (2016 márciusában a legfrissebb rendelkezésre álló adatok 2012-ből származtak).

Ezért az egyedi adatbázis biztosítása érdekében egy teljes egészében tudományos használatra szolgáló file- (MOVE-SUF) hoztunk létre az európai fiatalok mobilitásának témájában, amely különféle európai adathalmazokból származik ("European Labor Force Survey" (európai munkaerőfelmérés [EU-LFS] éves file-jai, az Eurostat és az OECD kapcsolódó társadalmi-gazdasági indikátorai). Az EU-LFS file-okkal végzett munka során azonban számos kihívással kellett szembenéznünk:

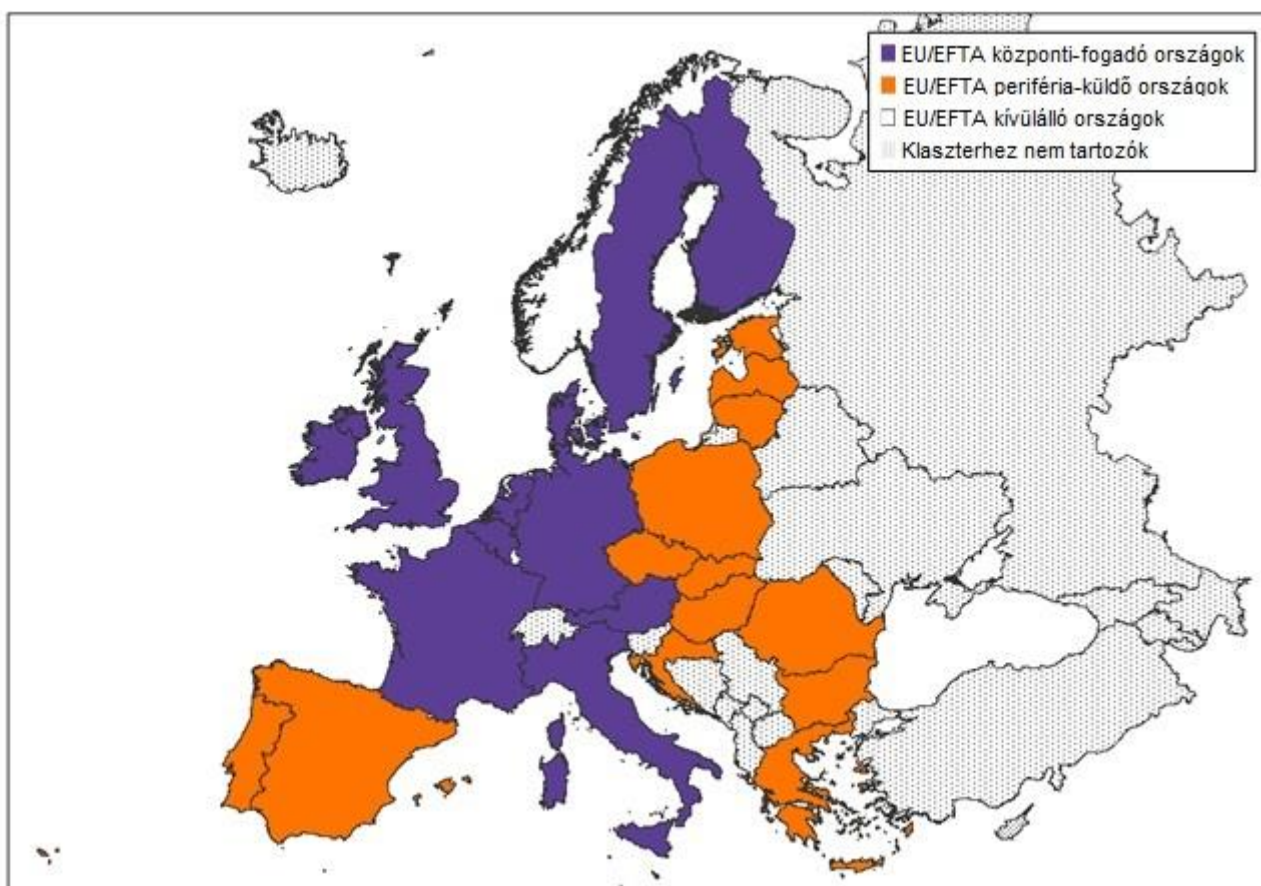
- hiányzó adatok,
- egyes országok esetében korlátozott megbízhatóság,
- nehéz és hosszadalmas hozzáférés az Eurostat-on keresztül, valamint
- a fiatalok kimenő mobilitását megbízhatóan mérő indikátor hiánya. Az alkalmazott lezárt kimenő/visszatérő indikátor csak korlátozott magyarázó erővel rendelkezik. A bejövő

mobilitási indikátorokhoz fogható, a fiatalok kimenő mobilitására vonatkozó, az előbbiekkal azonos minőségű indikátorok emelték volna az eredmény minőségét.

2. Központ-periféria modell

Az európai fiatalok mobilitása egyes országokra jellemző mintáinak feltárásához első lépésben klaszterelemzéseket végeztünk. Az egyén szintjén meglévő ésszerűségi megfontolásokat figyelembe véve a központ-periféria modell (Wallerstein) társadalmi-gazdasági indikátorok felhasználásával igazolható volt. Az elemzések két fő klasztert tártak fel (1. sz. ábra): 1) központi-fogadó országok és 2) periféria- küldő országok, valamint egy harmadik klaszterben Luxemburg és Norvégia mint kívülálló. A klaszterek a bennük található államok társadalmi-gazdasági fejlettsége szerint alakultak ki (1. sz. ábra) és időben állandóak (2005-2013); Spanyolországot kivéve, amely a gazdasági válság miatt a központból a perifériára szorult. Ezenkívül a klaszterek közötti társadalmi-gazdasági különbségek a vizsgált időszak folyamán csökkentek, ami annyit jelent, hogy a klaszterekben található államok általánosságban véve homogénebbek lettek. Mindkét klaszter mobilitási indikátorainak összevetése azonban feltárja, hogy a központi-fogadó országokban nagyobb a fiatalok bejövő mobilitásának aránya, a perifériától való eltérés pedig nő a vizsgált időszakban, különösen ami a központi fogadó országok jobb életkörülményeit és az agyelszívás problémáját tükröző hosszú távú bevándorlást illeti. A központi-fogadó országokban a bejövő diákok aránya is nagyobb; bár ez a különbség az idővel csökken. Az eredmények a gazdasági, társadalmi és államokra vonatkozó makroindikátorok alapján kialakított országklaszterek létét a fiatalok Európán belüli mobilitására vonatkozó, ábrázolt makroadatokkal is alátámasztják. Mindent egybevetve a növekvő mobilitási áramlások különböző formái révén látható, hogy az EU és tagállamai elősegítik a valódi mozgásszabadságot, s a közös gazdasági térben lehetővé teszik a lakóhely szabad megválasztását.

1. sz. ábra: Országklaszterek

3. Az EU/EFTA-országok mobilitási makrotipológiája

A makroszintű eredmények feltárták, hogy a nagyobb gazdasági érték létrehozását eredményező hosszú távú bejövő mobilitásból csak egyes európai országok profitálnak, míg mások humán tőkét veszítenek, különösen amikor magasan képzett fiatalok költöznek külföldre ("agyelszívás"). Emellett a nemzetgazdaságok profitálnak azokból a visszatérő fiatalokból, akik külföldön kompetenciákra tettek szert. Az előbb bemutatott egydimenziós központ-periféria modell azonban nem fedi le a jelenség teljes komplexitását. Így többletként olyan, a human tőke mobilitásalapú megteremtésére és kiaknázására összpontosító országtipológiát dolgoztunk ki, amely megragadja a fiatalok európai mobilitásának és e folyamat összetettségének ambivalens jellegét. Az (egyéni racionalitásokon alapuló) központ-periféria modellel ellentétben a tipológia két dimenzió mentén a nemzetállamok kollektív racionalitásaira összpontosít:

- a fiatalok human tőkéjét főként a fiatalok hosszútávú bejövő mobilitásán, a diákok kimenő mobilitásán vagy a visszatérő fiatalok mobilitásán keresztül kibontakoztató vagy kiaknázó mobilitási epizódok, valamint
- olyan mobilitási epizódok, amelyek a fiatalok rövidtávú bejövő mobilitásának vagy a hallgatók bejövő mobilitásának formájában igen nagymértékben a vendéglátó országokban teremtenek human tőkét (de nem használják azt). Ezek a mobilitási formák elsősorban a fiatalok származási országa számára előnyösek.

A két dimenzió kombinációja az országokra jellemző minták egyedi tipológiáját eredményezte. Jelzi, hogy egy adott ország várhatóan profitálni fog-e a fiatalok európai mobilitási folyamataiból, s ha igen, milyen mértékben. Ezért minden országot két dimenzió mentén értékeltünk, aszerint, hogy nagyobb vagy kisebb mértékben teremti-e, valamint nagyobb vagy kisebb mértékben kibontakoztatja vagy aknázza-e ki a human tőkét (lásd 1. sz. táblázat és 2. sz. ábra) A tipológia a MOVE-SUF-ben található, fiatalok mobilitására vonatkozó alábbi összesített makroindikátorok leíró elem-zésein alapult: 1) fiatalok mobilitásának általános arányai (rövidtávú bejövő, kimenő/visszatérő), valamint 2) a hallgatói mobilitás arányai (bejövő, kimenő) Az újabb fejlemények (például a gazdasági válság) megragadása érdekében a négy paneltáblázat kizárólag a 2009-2012/13-as évek adatain alapszik. Az egyes figyelembe vett mobilitási indikátorok középértékeitől függően minden EU/EFTA országot a négy típus egyikébe soroltunk be. Amennyiben a középérték időben változott, a frissebb értékek alapján döntöttünk. Azonban egyes országokat mégsem lehetett egyértelműen egy típusba besorolni, vagy azt mutatták, hogy éppen átlépőben vannak egy másik típusba (pl. Spanyolország, Szlovákia, Bulgária, Portugália).

Mobilitást szorgalmazók: Az ezen alcsoportba tartozó, főként kelet-európai országok alacsony értékeket mutatnak mind a human tőke létrehozása terén (mivel rövid távra mobil fiatalokat fogadnak), mind a human tőke kibontakoztatását vagy kiaknázását illetően (mivel hosszú időre küldenek fiatalokat külföldre tanulni). Ha a fiatalok ezekből az országokból külföldre távoznak, azért teszik, mert a hazájukban nem találják a gazdasági helyzetet kedvezőnek. Ezek az országok a folyamatos agyelszívás kockázatának vannak kitéve.

Mobilitás vesztesei: Ez a viszonylag kis országcsoport a bejövő hosszútávú és visszatérő mobilitások alacsony értékeit a rövidtávú bejövő mobilitási epizódok magas arányával ötvözi. Ily módon ezek az országok (pl. Hollandia és Belgium) több erőforrást áldoznak a külföldi diákok oktatására, de a létrehozott human tőkéből nem profitálnak megfelelően. Nemzetgazdasági szempontból tekintve a négy országtípus közül ez jár a legrosszabbul. Ha folytatódik ez a tendencia, az akár folyamatos hanyatláshoz is vezethet.

Mobilitás kedvezményezettjei: Az ebbe a típusba tartozó országok kevésbé foglalkoznak a human tőke oly módon való létrehozásával, hogy rövid távon mobil külföldi fiatalokat fogadnának, hanem inkább a hosszútávú mobilitást és más országok oktatási rendszerét aknázzák ki azzal, hogy magas a visszatérő és kimenő diákmobilitás aránya. Így a fiatalok Európán belüli mobilitási mozgásaiból ezek az országok profitálnak a legtöbbet. Ebben a kategóriában egyes esetekben, pl. Spanyolország és Görögország esetében kijelenthető, hogy ők korábban kedvezményezettjei voltak a mobilitásnak, de manapság egyre inkább a mobilitás veszteséinek típusa felé mozdulnak

el, ami annak köszönhető, hogy az elmúlt években a hosszútávú bejövő mobilitás ezekben az országokban láthatóan csökkent.

Mobilitás haszonélvezői: Ezekre az országokra (ilyen pl. Németország és Norvégia) a hosszú távra és rövid távra bejövő fiatalok kiegyensúlyozott aránya, valamint a bejövő és kimenő hallgatói mobilitás és a visszatérő mobilitás viszonylag magas aránya jellemző. A legtöbb ország a prosperáló központi-fogadó klaszterbe tartozik, s bizonyos mértékig egyszerűen felhasználja a fiatalok mobilitását a humán tőke kibontakoztatása és kiaknázása érdekében. Azonban hozzájárul ahhoz is, hogy más országok számára humán tőke keletkezzen, mivel nagyszámú, rövid távra bejövő fiatal, köztük hallgatókat fogad.

Az országtipológia azt igazolja, hogy a periféria és a központ ellentétes pólusaira alapozó egydimenziós nézőpont elégtelen ahhoz, hogy a fiatalok Európai Unión belüli mobilitását jellemző erőfeszítések és eredmények összetettségét leírja.

Az országok besorolása a pénzügyi és gazdasági válság következményének tekinthető. Ilyen háttér mellett a fiatalok mobilitása által teremtett humán tőke a kollektív javak olyan fajtájaként értelmezhető, amelyet az EU vonatkozó tagállamai nagyon egyenlőtlen mértékben hoznak létre, bontakoztatnak ki és aknáznak ki gazdaságilag.

1. táblázat: EU/EFTA-országok mobilitási tipológiája

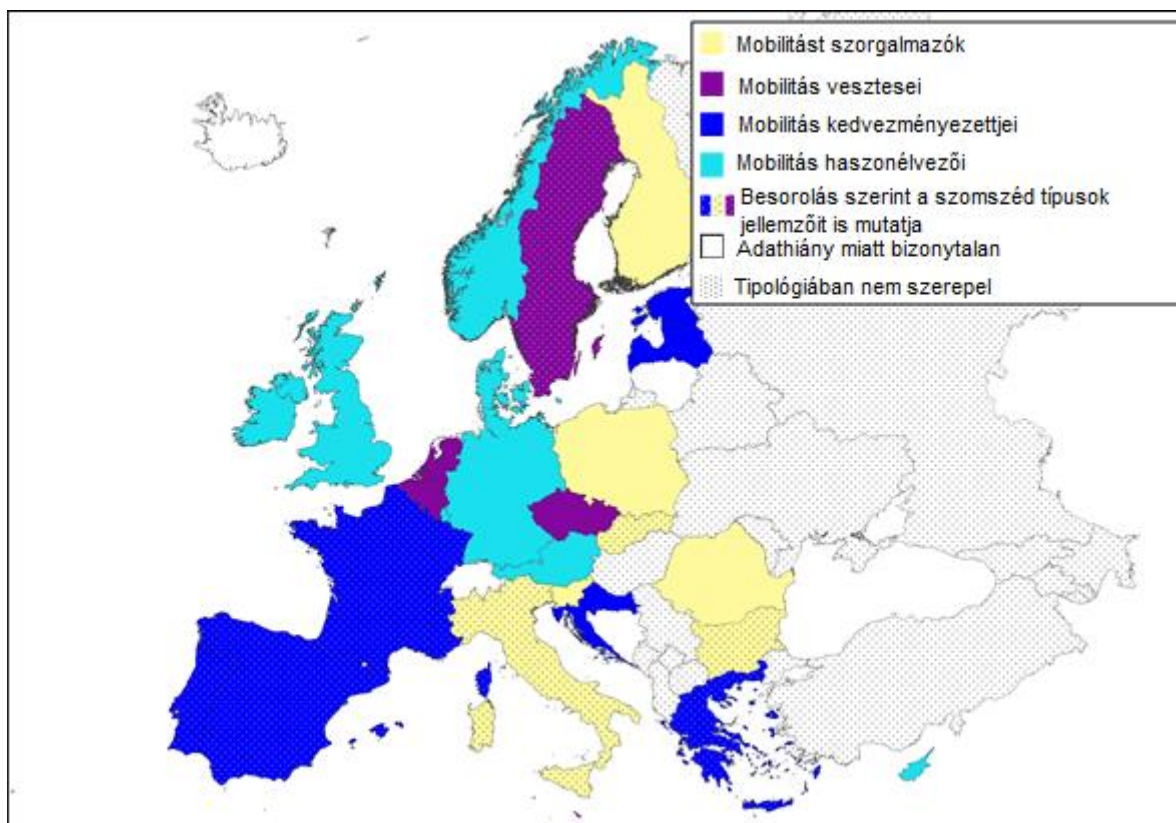
A fiatalok mobilitására vonatkozó országminták tipológiája		Humán tőkeképzés rövidtávú bejövő/bejövő hallgatói mobilitás odavonása révén	
		Kevesebb	Több
Humán tőke kibontakoztatása vagy kiaknázása a fiatalok hosszú távú mobilitásának odavonása, és a visszatérő mobilitás és/vagy a kimenő hallgatói mobilitás magas arányai révén (más EU országok humán tőkéjének felhasználása)	Kevesebb	Mobilitást szorgalmazók Lengyelország, Románia, Szlovénia, Finnország, Bulgária*, Szlovákia*, Magyarország, Málta, Olaszország*	Mobilitás vesztesei Cseh Köztársaság, Hollandia, Belgium, Svédország*
	Több	Mobilitás kedvezményezettjei Lettország, Franciaország*, Észtország, Görögország*, Spanyolország*, Portugália*, Horvátország	Mobilitás haszonélvezői Írország, Norvégia, Németország, Ciprus, Dánia, Egyesült Királyság, Luxemburg, Ausztria

Adathiány miatt **besorolhatatlan országok:** Litvánia, Izland, Svájc

* Az ország besorolása nem egyértelmű; az ország a szomszédos típusok jellegzetességeit is mutatja.

2. ábra: EU/EFTA-országok mobilitási tipológiája

4. Hatást gyakorló tényezők és szereplők: első kvalitatív eredmények

A következő részek a MOVE (WP3) keretében lefolytatott kvalitatív kutatás első eredményein alapszanak.

A kvalitatív tanulmány hat különböző mobilitási típus (hallgatói mobilitás, határon átnyúló önkéntes munka, munkavégzési célú mobilitás, szakképzési célú mobilitás, diákcsera, vállalkozói mobilitás) a hat részt vevő országban (Németország, Magyarország, Luxemburg, Norvégia, Románia, Spanyolország) mobilitásban részt vevő fiatalokkal és szakértőkkel lefolytatott kvalitatív interjúkon alapuló elemzéseit foglalja magában. Minden egyes mobilitástípust két országból két partner vetette alá alapos tandem elemzésnek. Ily módon az eredmények szorosan kötődnek a kiválasztott országok nemzeti kontextusához.

Felsőoktatási mobilitás, hallgatói mobilitás

A felsőoktatási keretek közötti diákmobilitás kutatására *Luxemburgot* és *Magyarországot* választottuk ki. A két ország szöges ellentétet mutat: míg Luxemburgban a kimenő diákmobilitás csaknem 100%-os (diploma- és creditszerzési célú mobilitás együtt), Magyarországon a mobilitásban részt vevő diákok száma jóval 20% alatt van, és az ország az EU-ban az egyik legalacsonyabb aránnyal rendelkezik. Luxemburgban továbbá a University of Luxembourg minden alapképzésben részt vevő hallgatójának külföldön kell töltenie egy szemesztert. Így a kétoldalú (többnyire ERASMUS+) megállapodások száma nagy, a külföldi tartózkodást rutinszerűen szervezik, míg Magyarországon sokkal inkább individualizált. Luxemburgban a külföldön való tanulást hagyománynak tekintik (az ország első közoktatási egyetemének kései megalapítása miatt). Magyarországon viszont a hallgatói mobilitás egyre inkább "társadalmi kötelezettséggé" válik azok számára, akik jobb társadalmi-gazdasági háttérrel rendelkeznek.

Luxemburg példájából megtudjuk, hogy az intézményi támogatás és az előzetesen létrehozott struktúrák, pl. a kétoldalú megállapodások, az információs vagy hallgatói szolgáltatási irodák, az

adminisztratív támogatás – többek között a hozzáértő egyetemi munkatársi gárda, de a külföldön létrehozott hálózatok is - hogyan könnyítik meg a hallgatói mobilitást és a kezdeti átmeneti időszakot. További fontos támogató tényezők a mobilitás vonatkozásában a nyelvi magabiztossághoz vezető nyelvi készségek, amelyeket mindkét ország hallgatói kiemelnek.

A tartós kapcsolatok (szociális hálózatok, a családi kötődéseket is ideértve) mind Luxemburg, mind Magyarország esetében egyfelől pozitív mobilitási tényezőként értékelhetők, mivel érzelmi és lebonyolítási támaszt egyaránt nyújtanak. A luxemburgi adatokból az is kiderül, hogy a személyes hálózatok elősegítik a mobilitást és a jó mobilitási tapasztalatokat, amikor a barátoknak lehetőségük van együtt külföldre menni, vagy ha lehetőségük van a külföldi hálózatokhoz kapcsolódni (az egyetemmel rendelkező európai színtereken működő erős és kiterjedt luxemburgi diák-egyesületekhez). Másfelől a szoros otthoni szociális kötelek hátráltathatják is a mobilitást, mivel a fiatalokat otthon tartják. A technológiai fejlődés azonban többféle olyan kommunikációs csatornát kínál, amelyek megkönnyítik a külföldre költözést, és enyhítik az említett gátló hatást azzal, hogy a külföldi tartózkodás során folyamatos kommunikációt tesznek lehetővé.

A mobilitási tapasztalatok tekintetében gátló tényező a pénzügyi támogatás hiánya, mivel az Erasmus+ ösztöndíj nagyon ritkán elegendő ahhoz, hogy a külföldi tartózkodást teljes egészében fedezze. A diplomaszerezésre irányuló mobilitás tekintetében emellett az Európai Felsőoktatási Térség munkaerőpiacán a külföldi diplomák elismerésének folyamata még nem kristályosodott ki, a tudás külföldről való áthozatalának kérdése pedig problematikus, mivel a külföldi diplomákat (vagy vizsgákat) az anyaországban nem mindig ismerik el a hazaiakkal egyenértékűeknek (vagy további képzést / kurzusok elvégzését írják elő).

Önkéntes munka végzésére irányuló mobilitás

Az önkéntes munka végzésére irányuló mobilitást Németország és Románia vonatkozásában elemeztük. A két ország kiválasztásának alapja az volt, hogy az önkéntes munka végzésére irányuló mobilitás tekintetében eltérő történelmi, gazdasági és kulturális vonatkozásokkal rendelkeznek. Miközben Németország a fiatalok önkéntes munkavégzését illetően jól bejáratott, intézményesített nemzeti rendszerrel rendelkezik, Románia az önkéntes szolgálatok gyakorlatát a kommunizmus bukása után vezette be, s az önkéntes munka végzésére irányuló mobilitást a nemzeti szervezetek, a civil szervezetek és a média még mindig formálják annak érdekében, hogy a lakosság körében promotálhassák.

A német esettanulmány azt mutatja, hogy a fiatalok jobban ismerik ennek a fajta mobilitásnak a sajátosságait, ami megvédi őket a váratlan eseményektől és lehetővé teszi számukra, hogy a saját mobilitásukat illetően tájékozottabbak legyenek. Egyes román fiatalok számára ez az első ilyenfajta mobilitási program, s mivel ez a mobilitástípus csak az utóbbi időben alakul ki, a fiataloknak kevesebb személyes kapcsolatuk van olyanokkal, akik már részt vettek vagy jelenleg vesznek részt benne. Az esettanulmány azt mutatja, hogy az első tapasztalatokat követően számos fiatal román önkéntes érzett bátorítást arra, hogy további önkéntes tevékenységekben vegyen részt, akár távoli, kihívást jelentő körülményeket kínáló országokban is.

Az önkéntes munka végzésére irányuló mobilitás egyik sajátos vonása abban rejlik, milyen okokból választják a fiatalok. Egyes fiatalok számára ez annak a vágynak az eredménye, hogy a korábbi és formális környezettől elszakadjanak, vagy az új tapasztalatok, az új környezet felfedezése iránti érdeklődésből vagy szakmai motivációból fakad. Mások esetében mind Németországban, mind Romániában ez a fajta mobilitás lehetővé teszi a fiatalok számára, hogy felkészüljenek a tanulásból a munkába vagy az iskolából a továbbtanulásba való fokozatos átmenetre, mivel lehetővé teszi számukra, hogy a következő lépések előkészítéséhez időt nyerjenek.

Ez a fajta mobilitás társadalmi és személyes szinten is hozzájárul az önreflexióhoz és mindkét említett szinten hatást fejt ki. Az elemzés eredményei a fiatalok önkéntes munkavégzésre irányuló mobilitásának másik jellegzetességére mutatnak rá, azaz arra a hasznára, hogy gazdagítja és sokrétűvé teszi a fiatalokat körülvevő világnak a szemléletét, kifejleszti az önzetlenség iránti és az iránti vágyat, hogy munkájukkal adjanak valamit.

Az elemzett esettanulmányok azt mutatják, hogy az önkéntes munkavégzésre irányuló mobilitás esetében a személyes hálózatok erős támogató tényezők a mobilitástípus népszerűsítésében. A romániai esettanulmányoknál a European Voluntary Service biztosított hatékony kereteket mind a kimenő, mind a bejövő mobilitás számára. Mind Németországban, mind Romániában fiatalok serege kapcsolódik be mások példáját követve az önkéntes munkába külföldön, s a korosztályuktól való (földrajzi) elszakadás kockázatát húzó tényezőnek tekintik abban, hogy ugyanabba a tevékenységbe külföldön is bekapcsolódjanak. A társak az önkéntes munkavégzésre irányuló mobilitás folyamán végig tapasztalatcserét, útmutatást és támogatást is biztosítanak.

Az alacsony pénzügyi támogatás, illetve a finanszírozás hiánya hátráltató tényezők az önkéntes munkavégzésre irányuló mobilitásban. Az eredmények arra utalnak, hogy a fiataloknak tudniuk kell, hol juthatnak finanszírozáshoz, ismerniük kell a terület finanszírozási vonatkozásait. A mobilitás megvalósításának lehetővé tételéhez ismerniük kell azokat a különböző szervezeteket, amelyek biztosítani tudják a megfelelő finanszírozási struktúrát, személyes hálózataikból kell szponzorokat keresniük, a családtól kell támogatást kérniük vagy a személyes megtakarításaikra kell támaszkodniuk.

Munkavégzési célú mobilitás

A munkavégzéssel kapcsolatos mobilitáshoz kiválasztott két ország Norvégia és Luxemburg volt. A két ország között vannak hasonlóságok (többnyelvűség, erős gazdaság), de eltérések is (Norvégia nem része az EU-nak; Luxemburgban a munkaerő nagyon nagy hányadát ingázók és bevándorlók teszik ki). A két ország vonatkozásában főként a bejövő mobilitást vizsgáltuk, amely azt jelenti, hogy a fiatalok "egy meghatározott munkára jönnek" és "munkát keresni jönnek". Míg azok, akik egy meghatározott munkára jönnek, rendelkeznek a kívánt nyelvtudással, ez nem mindig van így azok esetében, akik munkát keresni jönnek, és ahhoz, hogy munkát kapjanak, először gyakran a nyelvtudásukat kell javítaniuk.

A migrációkutatás korábbi eredményeihez hasonlóan a küldő és a fogadó országbeli társadalmi-gazdasági helyzet főszerepet játszik. A munkaerőpiac korlátozott lehetőségei és az alacsony fizetések jelentik a fő hajtóerőt, hogy az emberek a hazájukat elhagyják. Egyes fiatalok számára – különösen Luxemburg esetében – a többnyelvű környezet jelenti a vonzóerőt, s a mobilitásban részt vevő fiatalok a Luxemburgban végzett munkát vonzóknak találják ahhoz is, hogy készségeiket fejlesszék, s ezáltal személyes nemzetközi versenyképességüket növeljék. Norvégia esetében a mobilitásban részt vevő fiatalok gyakran azzal az országgal szemben, ahonnan ők maguk származnak, vagy más európai országokkal való összehasonlításban a skandináv életstílus pozitív megítélésére hivatkoznak. Úgy tűnik, ez kihat a fiatalok mobilitás melletti döntésére és a célország kiválasztására. A norvégiai természet, az életstílus, az ország társadalmi viszonyai, a kultúra és a munkalehetőségek azok a fő okok, amelyeket a mobilitásban részt vevő fiatalok a Norvégiába költözésre vonatkozó döntésükkel kapcsolatban említenek.

A kulturális különbségekkel kapcsolatos tudatosság a személyes fejlődést és a társadalmi kapcsolatok változásait vonja maga után. Luxemburg esetében azonban az is nyilvánvalóvá vált, hogy egyes fiatalok kritikusan, burokban létként írják le személyes hálózataikat és a fogadó országban folytatott életüket, legyen szó akár a luxemburgiak és az emigránsok, akár a különféle nemzetiségű csoportok közötti kapcsolatáról, ami a külföldi alkalmazottak és munkások magas arányának köszönhető.

Egyéb mobilitási típusoktól eltérően a munkavégzési célú mobilitás egyéni jellegű. A mintánkban szereplő fiatalok nem keresik szervezetek vagy cégek támogatását; s az EU-n belüli munkavégzési célú mobilitási programokról sincs tudomásuk. Ennek eredményeként az információ és a munkavégzési célú mobilitási programokkal kapcsolatos ismeretek hiánya különösen a fiatal munkások körében a mobilitást gátló tényezőnek tekinthető, mivel az emberek csak a személyes erőforrásaikra támaszkodhatnak. Ez az oka annak, hogy a személyes hálózatok alapvető fontosságúak a fiatal dolgozó emberek számára a bürokratikus akadályok leküzdésében és a fiatalok pénzügyi és érzelmi támogatásában a munkavégzési célú mobilitás során.

A "fiatalnak lenni" és "pályakezdőnek lenni" állapotok metszéspontjánál egyenlőtlen bánásmódra utaló tapasztalatokat is azonosítottunk, amikor a munkaerőpiaci pozíciókat a tisztelet, elismerés és védelem szempontjából közelítettük meg. A mobilitásban részt vevő fiataloknak külföldön képzettségük és készségeik ellenére gyakran a legalsó lépcsőfokon kell belépniük a munkaerőpiacra. A munkaerőpiacra első ízben belépő fiatalok gyakran alulfizetettek vagy egyáltalán nem kapnak fizetést, vagy olyan állásokba kerülnek, ahol képzettségüknek nem megfelelő feladatok tömkelegét kell ellátniuk. Ennek következtében a fiatalok készségei a munkakezdés érdekében végzettségükhöz képest "visszafejlődnek", több környi szakmai gyakorlatot teljesítenek, gyakornokoskodnak, mielőtt hivatalos alkalmazást nyernek; másoknak ingyen kell különféle szervezeteknél dolgozniuk, hogy a munkához szükséges tapasztalatot megszerezzék, s ezzel párhuzamosan alantas munkákat végeznek, hogy a szállásért, étkezésért, stb. fizetni tudjanak.

Ugyanakkor a külföldi munkavégzés legtöbb interjúalanyunk számára a nagyobb autonómia és függetlenség megszerzésével is összekapcsolódik, így a mobilitás a túl szűk személyes kötelekekből való kiszabadulással jelent egyet. Esettanulmányaink azt mutatják, hogy a munkavégzési célú mobilitás fordulóponttá válik és a felnőttkorba való átmenetet jelzi. Ebben a fázisban a fiatalok megtanulnak felelősséget vállalni önmagukért, és elsajátítják az ahhoz szükséges alapvető készségeket, hogy ismeretlen helyzetekben is megoldást találjanak.

Szakképzési és képzési célú mobilitás

A szakképzés és képzés keretei között végbemenő mobilitás kutatásához két országot választottunk ki közelebbi elemzésre: Spanyolországot és Németországot. Ezek az országok a fiatalok gazdasági körülményeit és a szakképzéssel-képzéssel kapcsolatos szabályozást illetően két ellentétes pólust képviselnek Európában.

A szakmai oktatás és képzés kontextusában megvalósuló mobilitás a legfiatalabb területek egyike, ahol a részvételi arány viszonylag alacsony. Ennek megfelelően kizárólag ezzel a területtel kevés kutatás foglalkozik. A mobilitási programok eltérő németországi és spanyolországi megvalósítási gyakorlatának köszönhetően a szakképzés alatti mobilitás igen változatos képet mutat. Ugyancsak változatosak a német és spanyol ipari tanulók mobilitási tapasztalataikkal kapcsolatos reflexiói is.

A német mobilitásokat nagyrészt az "all inclusive", átlagban négyhetes csoportos mobilitások dominálják, amelyek a német szakképzési rendszer viszonylag szigorú keretei között valósulnak meg (pl. az iskolában és a munkahelyen zajló duális képzés miatt szoros az időkeret), és amelyeket Európában egyedülálló módon hivatásos tanácsadók országos hálózata támogat. Miközben a német ipari tanulók magasra értékelik a külföldre menetelnek ezt a kényelmes módját, az eredmények arra is rámutatnak, hogy ez be is határolja a fiatalok cselekvési lehetőségeit.

Ezzel ellentétben a spanyol mobilitások nagyrészt az egyén szintjén szerveződnek, és általában három hónapig tartanak, mivel az iskolai képzés végén, a kötelező "gyakorlati időszakban" kerül rájuk sor külföldön. Az Erasmus+ finanszírozás nem elég ahhoz, hogy ezeknek a hosszabb tartózkodásoknak minden költségét fedezze (a kifizetések pedig gyakran a mobilitásból való visszatérésig húzódnak el). Ennek következtében a mobilitás pénzkérdés a spanyol fiatalok számára, s családi vagy egyéb támogatásra kénytelenek hagyatkozni. A tanácsadás továbbá nagyrészt magánjellegű, s egyénileg kell fizetni is érte. Az Erasmus+ mobilitásokat illetően a spanyol fiatalok a tanácsadás hiányára, valamint a nem kielégítő támogatásra panaszkodnak. Az adminisztráció és a bürokrácia gátló tényezők. A munkateher csökkentése érdekében például a spanyol szakképző iskolákban működő egyes állami mobilitási tanácsadók a résztvevők számát nem a program keretei szerint, hanem a saját koordinátori kapacitásuk szerint korlátozzák.

A német csoportos mobilitások esetében az autochton korosztályos csoportba való beágyazottság és a külföldi tartózkodás rövidege, illetve a spanyol szakképzésben részt vevő diákok egésznapos munkarendje kevés teret hagy interkulturális érintkezések számára a célországban.

A résztvevők kiválasztása nagyrészt az iskolai teljesítmény és az idegennyelv-tudás alapján történik, ami kizárja azokat a fiatalokat, akik az iskolában és a képzésben nehézséggel küzdenek, viszont a mobillá válásból óriási mértékben profitálhatnak.

Összefoglalva: a szakképzés gyakorlati ideje során rendelkezésre álló mobilitási lehetőségekről még mindig kevesen tudnak.

Diákmobilitás

A diákmobilitással kapcsolatos eredmények két ország: Norvégia és Magyarország mobilitási esettanulmányán alapszanak. Bár az EU-nak nem tagja, Norvégia több EU-s csereprogramban vesz.

részt annak érdekében, hogy diákjai és hallgatói számára az oktatás során mobilitási lehetőségeket biztosítson (pl. Comenius, Leonardo, Erasmus+, stb.)

A nyelvi készségek fejlesztése (a nyelvi készségeket gyakran nagyon fontosnak tekintik, ezek az országválasztást is befolyásolják), más kultúrák elismerésének elősegítése és a (pl. a családi vagy egyéb környezetektől való) elszakadás kockázatának csökkentése leghatékonyabb módjának mindkét esetben a rövidtávú csoportos mobilitást tekintik.

Emellett a hosszabb diákmobilitás a növekvő intézményi korlátok miatt nagyobb kihívást jelent. A magyar kontextusban például az effajta csere a kormány előírása miatt érinti a diáknak az anyaintézményben elfoglalt jogi státuszát (a diákok otthoni közoktatási tanulmányaik során nem tartózkodhatnak hosszabb ideig külföldön). Ebben az esetben a diáknak két különböző lehetősége van: vagy felfüggeszti státuszát addig, amíg az anyaországi iskolába vissza nem tér, vagy magántanulónként fejezi be tanulmányait, ami bonyolult folyamat. Norvégiában a diákmobilitást erősebben támogatják és ösztönzik: az iskolákban több információ áll rendelkezésre, s az egyéni diákmobilitás támogatásában az iskolák együttműködnek a vállalatokkal.

Ennélfogva az intézmények jelentős szerepet játszanak a papírmunka intézésében. Akárcsak a bürokratikus akadályok, az adminisztratív terhek is jellemzőek a csereprogramokhoz való hozzáférés nehézsége mellett (strukturális egyenlőtlenség). Ennek eredményeként a fiatalok a rokonok segítségére (pénzügyi és érzelmi támasz), az indulás előtti személyes megtakarításaikra és a bürokráciát illetően az intézményekre támaszkodnak.

Összefoglalva: a norvégiai és magyarországi diákcseré elemzésének eredményei arra utalnak, hogy a mobilitásban részt vevő fiatalok szemszögéből az azonos nemzetiségű fiatalokkal való kapcsolatok segítenek a mobilitás negatív kihatásainak, azaz a honvágnak, az elidegenedés, a kulturális zavarok, a bizonytalanság érzéseinek, a nyelvi akadályoknak és más kihívásoknak a kezelésében. Másrészt a mobilitásban részt vevő fiatalok az azonos nemzetiségű fiatalokkal való társadalmi kapcsolatokat az interkulturális tanulás és megértés egyfajta hátráltató tényezőjeként érzékelik. A mobilitásban részt vevő diákok gyakran mondják, hogy az azonos nemzetiségű diákokkal szorososan összetartanak, folytatják a megszokott kulturális gyakorlatukat, és így a diákmobilitás kontextusában – legnagyobbbrészt akaratlanul – egyfajta “diaszpórát” hoznak létre.

Vállalkozás

A vállalkozásra vonatkozó esettanulmányhoz két országot választottunk ki: Spanyolországot és Romániát. Az esettanulmányok mindkét ország esetében vállalkozással kapcsolatos kimenő mobilitásra vonatkoztak. Románia esetében a nemzetközi mobilitások egy részének célja az volt, hogy a megszerzett tudás és tapasztalat otthoni környezetben való alkalmazása céljából növelje a fiatalok üzleti vonatkozású szakértelmét; más esetekben a mobilitás arra irányult, hogy valamilyen verseny, ösztöndíj, stb. eredményeként üzleti vállalkozást hozzanak létre, vagy üzleti tevékenységet folytassanak külföldön, majd a hazai környezetbe visszatérve üzleti vállalkozást konszolidáljanak/fejlesszenek. Néhány meginterjúvolt fiatal vállalkozó nemzetközi szinten működő üzleti vállalkozást is létrehozott.

A fiatalok vállalkozói tevékenységének sajátosságait illetően az első eredmények azt mutatják, hogy a fiatal vállalkozók úgy vélik, hogy az üzleti vállalkozás létrehozása olyan mérföldkő a tanulmányaik során, amely nagyon értékes kompetenciákat ad és az üzleti tevékenységgel kapcsolatos szakértelmüket és kompetenciáikat gazdagítja.

Az eredmények a Spanyolország és Románia között az anyaországba való visszatérés vagy a további külföldi tartózkodás tekintetében a vállalkozói környezetben mutatkozó eltérésekre is rámutatnak.

A román vállalkozók esetében az elemzés feltárta, hogy a vállalkozási célú mobilitás mozgató rugója gyakran a fiatalok szakmai fejlődés és új üzleti lehetőségek feltárása iránti érdeklődése volt. Egyes esetekben a román válaszadók vállalkozásra vonatkozó elképzelését egyéb mobilitástípusok láncolata ihlette, pl. tanulási célú mobilitás, pl. civil szervezeteknél végzett önkéntes munka vagy munkavállalóként szerzett munkatapasztalat. Több interjúalanyt a társak vagy a mentorok inspiráltak. Meghatározott személyiségjegyek, mint pl. a bátorság, a kitartás, az ambíció, a kockázatvállalási készség és a rugalmasság fontosságát a legtöbb román válaszadó kiemeli.

Spanyolország esetében a vállalkozási célú mobilitásra vonatkozó eredmények rávilágítanak arra, hogy az Európa más országaival összehasonlítva nehéz társadalmi-gazdasági vállalkozói környezet miatt az üzleti vállalkozás létrehozása vagy folytatása érdekében történő hazatérést a spanyol vállalkozók általában nem veszik fontolóra. A spanyolországi esettanulmányhoz gyűjtött adatok a nemekkel kapcsolatos vonatkozásra is rámutatnak: a nők egy része számára a vállalkozás a családi élettel való összeegyeztetés nehézsége és amiatt, hogy az ilyen munkatempót hosszabb ideig lehetetlen számukra fenntartani, vagy nem hajlandók erre, nem olyasvalami, amit hosszú ideig fenn tudnának vagy akarnának tartani. Az oktatási háttér ugyancsak szerepet játszik - a sikerességben a vállalkozási célú mobilitás során. Az esettanulmány eredményei azt mutatják, hogy azok, akiknek nincs gazdasági végzettségük és/vagy háttérük, a bürokratikus környezet (az adminisztratív eljárással és költségekkel, pl. az egészségbiztosítási költségekkel kapcsolatos ismeretek/információ hiánya) mellett annak összetettségével sincsenek tisztában, amiért sikerte-lenség terén nagyobb árat fizetnek.

Az eredmények közös vonásokra is rámutatnak a két ország között és a vállalkozási célú mobilitástípus vonatkozásában általánosítható következtetésekhez is elvezetnek. Először: a vállalkozási tevékenység alapfeltétele mindkét országban, és általánosságban véve a vállalkozási célú mobilitásé is, a finanszírozási források rendelkezésre állása. Az esettanulmány-elemzés eredményei azt mutatják, hogy a fiatalok a finanszírozási források, a saját és kölcsöntőke hiányát tapasztalják, s ezért ezen akadály leküzdésére saját stratégiákat alakítanak ki. Egyes fiatal vállalkozók az induláshoz a pénzügyi támogatást barátoktól vagy a családtól kapták, míg a válaszadók kisebb része az üzleti vállalkozás megalapításához személyes megtakarításait használta fel. Másodszor: azok a fiatal vállalkozók, akik üzleti vállalkozásukat más országban alapították meg / kívánják megalapítani, úgy vélik, hogy a fogadó ország nyelvének ismerete és az interkulturális vonatkozásokkal kapcsolatos tudatosság segítő tényező.

Összefoglalva: a vállalkozási célú mobilitás gyakran kapcsolódik más mobilitástípusokhoz és/vagy mobilitások láncolatának eredménye.

1. A fiatalok mobilitása európai makroadatai minőségének és rendelkezésre állásának fokozása

Amikor az EU-n belül a társadalmi-gazdasági makrotényezők szóródása tekintetében fennálló alapvető regionális különbségeket vizsgáljuk, a fiatalok mobilitásának elemzése nem összpontosíthat kizárólag a nemzeti szintre.

- ❖ Tehát biztosítani kell a fiatalok mobilitására vonatkozó regionális szintű adatokat (Eurostat NUTS 2 vagy NUTS 3).

Csak egyes MOVE-partnerek (Németország, Luxemburg és Norvégia) tudtak a fiatalok migrációját illetően a saját nemzeti statisztikai hivataluktól a regisztrációs adatok alapján további adatokat gyűjteni. Azonban a hozzáférés nehéz volt és pótlólagos költségeket generált.

- ❖ Az összes európai országra kiterjedő összevethető migrációs adatok hozzáférhetősége óriási mértékben segítené a mobilitással kapcsolatos további kutatásokat.

Mindenekelőtt szükség van a fiatalok európai mobilitási adatait tartalmazó megbízható, nyílt hozzáférésű, másodlagos adatbázisra. A fiatalok mobilitására vonatkozó hozzáférhető makroadatokkal szembeni adatkövetelmények:

- Frissebb makroadat-halmazok
- Országokra lebontott érvényes információk a fiatalok bejövő és kimenő mobilitási arányairól
- A mobilitás okainak és időtartamának rögzítése
- A származási és célországra vonatkozó információk
- Regionális mobilitási adatok (NUTS 2 vagy 3)
- Az adathalmazok könnyebben hozzáférhetőek legyenek

2. Célirányos európai stratégiák kidolgozása a különféle mobilitási típusokhoz és a különféle országspecifikus mintákhoz

A tagállamok egyéni érdekeinek kielégítése érdekében a különféle országspecifikus mintákhoz külön európai stratégiák szükségesek. Így a pénzügyi (pl. Erasmus) támogatást sem egyenlő mértékben kell minden EU-ország számára biztosítani, hanem az egyes országok sajátos igényeihez kell igazítani (pl. a bejövő hallgatói mobilitás támogatása kontra általánosságban a kimenő mobilitás támogatása).

A központ-periféria modell rávilágít arra a hatásra, hogy az oktatás internacionalizálása és a Bologna-reform végrehajtása következtében a periféria-küldő országok a bejövő hallgatói mobilitás számára vonzó fogadó országoknak tűnnek, s a periféria további célzott támogatása ígéretesnek bizonyul. Mi több, a periféria-küldő államokat különösképpen támogatni kell az egyes mobilitások által létrehozott humán tőke kibontakoztatásában –pl. azzal, hogy a hazájukba visszatérő fiatalok számára gyakornoki programokat finanszírozzunk. Máskülönben a fiatalok mobilitása azzal a kockázattal jár, hogy a nemzeti egyenlőtlenségeket és az EU tagországok közötti egyenlőtlenséget még fokozó, eléggé aszimmetrikus öngerjesztő gazdasági fejlődést fogja serkenteni.

A mobilitást szorgalmazó országok (pl. Románia és Magyarország) számára a kimenő diákmobilitás fokozása érdekében a diákcsere támogatásának és pénzügyi segítségének csakúgy, mint a diákok külföldi oktatási programokhoz való hozzáféréseinek növekednie kell. Ez jobb tájékoztatással, az új EU-s kutatási és felsőoktatási intézmények együttműködésének fokozásával és a diplomaelismerés eljárásainak javításával segíthető elő. A bejövő hallgatói mobilitást fokozó lehetséges szakpolitikai intézkedések: nemzetközi tanulmányi programok/kurzusok kifejlesztése az egyetemeken, a meglévő nemzetközi programok promotálása Európa-szerte és a harmadik világ országaiban, valamint megfelelő lakhatás és adminisztratív segítség biztosítása a bejövő hallgatók számára.

A mobilitás haszonélvezői (pl. Németország, Norvégia és Luxemburg) esetében a sokrétű bejövő mobilitási típusokat és szakaszokat kell oly módon ösztönözni, hogy a tanulási célú mobilitásból

visszatérve biztosítjuk a munkaerőpiaci integrálódás lehetőségeit. Ez az intézkedés azonban a mobilitás szorgalmazói számára javasoltakkal feszült viszonyban van.

3. Strukturális akadályok csökkentése, célirányos és személyre szabott támogatás biztosítása

Ajánlások a felsőoktatási mobilitás számára: hallgatói mobilitás

Mindkét országra vonatkozó esettanulmányt együtt tekintve a hallgatói mobilitást támogató intézkedéseként a következők azonosíthatók: Mivel az Európán belüli hallgatói mobilitás többségében rövidtávú, azaz a hallgatók egy-két félévet töltenek a külföldi intézményben, nagyon fontos a jól kialakított intézményi támogatási szerkezet. Ebbe beletartozik, hogy mind a küldő, mind a fogadó intézményekben álljon rendelkezésre elegendő és hozzáértő munkatárs, akik az információt ésszerű időkereteken belül biztosítják. Az előzetesen kialakított és átlátható eljárások mind a hallgatók, mind az intézmények számára megkönnyítik a lépések megtételét a megvalósított mobilitás felé.

Mivel a hallgatók nem minden országban kapnak támogatást állami segélyek formájában, alapvetően fontos az ösztöndíjak számának növelése, hogy a mobilitás lehetőségét nagyobb számú hallgató számára biztosíthassuk. Ugyanakkor a mobilitási ösztöndíj (Erasmus+) összegét módosítani kell – különösen a kevésbé tehető országokból érkező olyan hallgatók számára, akik drágább célállomásokat vesznek célba. Itt érdemes megfontolni az országcsoportok felülvizsgálatát a folyósított ösztöndíj összege tekintetében (Luxemburg például a második csoportban van, miközben az egyik legdrágább célország Európában).

A hallgatói mobilitás során a külföldi tartózkodást a megfelelő nyelvi készségek is megkönnyíthetik. Előtte és alatta is nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nyelvtanulásra. Jobb nyelvi képzést lehet nyújtani (1) ha a külföldi hallgatók jobban beintegrálódnak a fogadó intézményekbe, valamint (2) a helyi diákokkal élénkebb az érintkezés, ami a kulturális cserét is lehetővé teszi. Jelenleg a cserediákok többet érintkeznek a saját nemzetiségi csoportjuk tagjaival, mint a helyi hallgatókkal.

Miközben az erőfeszítések többsége a részképzéses hallgatókra összpontosul (pl. Erasmus-csere), az intézmények a diplomát szerezni kívánó külföldi hallgatókról sem feledkezhetnek meg, akik a szokásos hazai hallgatóktól eltérő támogatást igényelnek.

További lépéseket kell tenni még a külföldön szerzett európai (EHEA) diplomák és kreditek (ECTS) más európai országokban való gyors és könnyű elismerésének lehetővé tételében is.

Önkéntes munka végzésére irányuló mobilitással kapcsolatos ajánlások

A Németországban és Romániában elvégzett esettanulmány elemzése alapján a következő ajánlások elsősorban az intézményi keretek javítására irányulnak az önkéntes munka végzésére irányuló európai mobilitás ösztönzése érdekében.

Az önkéntes munka végzésére irányuló mobilitás egyik legnagyobb akadály nemcsak a pénzügyi támogatás hiánya, hanem még lényegesebb módon a hozzáférhetőségre vonatkozó információ hiánya. Ezért javasoljuk, hogy eredményének kihangsúlyozásával (elősegíti az aktív állampolgári szerep és a társadalmi felelősségvállalás értékeit, és serkenti a személyes és szakmai fejlődést) az önkéntes munka végzésére irányuló mobilitást nonprofit típusként fogalmazzuk meg, s ugyanakkor erősítsük a fiatal önkéntesek társadalmi és pénzügyi támogatását azzal, hogy a lehetséges finanszírozási struktúrákra vonatkozó információkat átláthatóvá és elérhetővé tesszük.

Munkavégzési célú mobilitással kapcsolatos ajánlások

Ahogy az az eredményeket ismertető részben elmagyaráztuk, más mobilitástípusoktól eltérően a munkavégzési célú mobilitás nagymértékben egyéni jellegű, és olyanokat foglal magában, akik egy konkrét állást jönnek elfoglalni, illetve olyanokat, akik munkát keresni jönnek.

Annak ellenére, hogy vannak létező programok, a fiatalok nem tudnak róluk, s ritkán keresnek szervezeti és intézményi támogatást ahhoz, hogy munkavégzési célú mobilitást vállaljanak. Ezért javasoljuk a munkakezdők számára létező programok népszerűsítésének fokozását a munkaközvetítő szolgálatok, a cégek, valamint az oktatási intézmények és az ifjúsági központok szorosabb együttműködése révén a végzés előtt álló fiatalok körében.

Nagymértékben szükséges a fiatalok támogatása abban, hogy tanulmányaik befejeztével belépjenek a munkaerőpiacra. Jelenleg a munkatapasztalat hiányát tartják az egyik fő akadálnak abban, hogy a fiatalok az első állásukat megszerezhessék. Luxemburg esetében láttuk, hogy egyes cégek a kezdő fiatal munkavállalók számára speciális programokat dolgoztak ki. Különösen releváns ez a munkavégzési célú mobilitás kontextusában, az efféle támogatás erősítheti a nemzetközi kompetenciákat és erősítheti a fiatalok jövőjük szempontjából fontos készségeit. Ez az intézkedés mérsékelheti a fiatalokkal szembeni egyenlőtlen és diszkriminatív bánásmódot a munkahelyeken, valamint az olyan fiatalok képességeinek visszafejlődését, akik a munkatapasztalat megszerzése érdekében képzettségük alatti munkát vállalnak.

Mivel a munkavégzési célú mobilitást egészében véve egyéni jellegűnek tekintik, a folyamat során végig biztosított támogatás hasznos lehet a bürokratikus kihívások leküzdésében. Ehhez javasoljuk a célországokban fogadó központok/információs platformok létrehozását elsősorban a fiatal munkavállalók számára. A társadalomra, annak összetételére és az intézményekre vonatkozó információkhoz való hozzáférés, a lakhatásra, a banki szolgáltatásokra, stb. vonatkozó hasznos információk az új hely és a szokatlan környezet okozta stresszt jelentősen csökkenthetik.

Szakképzési célú mobilitással kapcsolatos ajánlások

Mint azt korábban elmondtuk, a szakképzési célú mobilitások a mobilitási programok eltérő megvalósítási gyakorlatai miatt nagymértékben eltérnek, ezért számos ajánlásnak országspecifikusnak kell lennie.

Általánosságban véve az ipari tanulók mobilitási arányának növelése érdekében a szakképzési célú mobilitást mint mobilitási területet erőteljesen promotálni kell a fiatalok, a cégek, a tanárok és a szülők körében. Németországot jó gyakorlatként alapul véve a mobilitási tanácsadók országos hálózatainak felállítása, valamint az intézményi hálózatok létrehozásának előmozdítása ígéretes lépések ebben az irányban. Németországban az említett hálózatokat és struktúrákat fenntartathatóbb alakra kell helyezni.

Munkaerőpiaci befogadó erejüket tekintve a mobilitási programok a jelenlegi végrehajtási gyakorlatoknak köszönhetően az "integráltak integrálását" mozdítják elő. Ahhoz, hogy az alacsonyán képzett és társadalmilag hátrányos helyzetű fiatalok számára is lehetővé tegyünk, hogy a mobilitásból profitáljanak, az "integráció a cserén keresztül" típusú programokat újra kell alapítani és ki kell bővíteni. Spanyolországban a mobilitás egyénre nehezedő nagy pénzügyi terhe a társadalmi megosztottság elmélyüléséhez vezet, amelyet pl. a finanszírozásnak a valódi költségekhez való (a mobilitások hosszától függő) hozzáigazítása, valamint a pénzeszközök szakképzésben részt vevő diákokhoz a mobilitást megelőzően való eljuttatása útján kezelni kell.

Németországban pl. az önállóan szervezett mobilitások előmozdítása és rugalmas támogatása révén nagyobb mozgásteret kell teremteni a fiatalok számára.

Mindkét elemzett országra érvényes, hogy mozgásteret kell teremteni a "bennszülöttek" és a többi utazó találkozásai számára, valamint tapasztalatcsere-lehetőséget a mobilitás iránt érdeklődő fiatalok és a mobilitási tapasztalattal rendelkező társak (példaképek) között azért, hogy a mobilitással kapcsolatos ismereteket és a benne való részvételre való ösztönzést fokozzuk.

A nyelvtudás a mobilitási programokban való részvétel kulcsfontosságú előfeltétele. Ez a probléma a mobilitási programokban a nyelvi korlátok mérséklésével, általánosabb értelemben pedig az iskolai idegennyelv-oktatás gyakorlati jellegének erősítésével kezelhető.

Diákmobilitással kapcsolatos ajánlások

A legtöbb diák számára a diákmobilitás az első mobilitási tapasztalat. Emiatt a támogatás és segítség alapvető fontosságú ahhoz, hogy a fiatalok körében a mobilitás kultúrája kialakuljon. Ajánlott, hogy a folyamatokat mind az oktatási intézményekben, mind a fogadó családokban jobban megszervezzék. A didaktikusabb intézkedéseknek a nem iskolai tananyagra kell irányulnia: társasági összejövetelekre, ahol a fiatalok új kultúrákkal, hagyományokkal és nyelvekkel ismerkednek meg. Az effajta tevékenységek hozzájárulnak a mobilitási tapasztalat formálásához és elősegítik a jövőbeni mobilitásokat.

A diákmobilitás gyakran költséges, s az alacsonyabb társadalmi-gazdasági státuszú diákok nehezen engedhetik meg maguknak. Ezért a finanszírozási rendszer szociális helyzet alapján történő differenciálását javasoljuk. Egy másik lehetséges intézkedés az lenne, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok jövőbeni lehetőségeinek az oktatás révén történő javítása érdekében számukra több ösz-töndíjlehetőséget kell teremteni.

Ez a diákmobilitás iránti érdeklődést a gazdaságilag alacsonyabb színvonalon álló országokban kimondottan növelné.

A további ajánlások az adminisztratív vonatkozásokat érintik: annak ellenére, hogy a legtöbb diák szervezeteken keresztül kapcsolódik be a cserébe, a folyamatot még mindig információhiány övezi. Ezért javasoljuk, hogy a csereprogramokra és elérhetőségükre vonatkozó információt konkrétan adják meg. Ez a mobilitás során a tananyagok jóváhagyására, a jegyek ekvivalenciájára és a külföldön szerzett kreditek könnyített akkreditációjára is vonatkozik.

Vállalkozási célú mobilitással kapcsolatos ajánlások

Ahogy a romániai és spanyolországi eredmények jelezték, a vállalkozási célú mobilitás törékeny és mind a küldő, mind a fogadó ország társadalmi-gazdasági változásaira érzékeny. Következésképpen a vállalkozási célú mobilitás iránti érdeklődés ösztönzése érdekében javasoljuk az üzleti vállalkozások létrehozásával kapcsolatos képzések kínálatának növelését.

Ezt követően javasoljuk a finanszírozási lehetőségek szélesítését és diverzifikálását, valamint a pénzügyi forrásokhoz való hozzáférésre vonatkozó információk átláthatóságának fokozását. Ez utóbbi vonatkozik a vállalkozói alapokra és az olyan mobilitási ösztöndíjakra is, amelyek ki-terjednek a költözési költségekre, a célországban való élet megszervezésére, stb.

Az "ERASMUS for Young Entrepreneurs" (ERASMUS fiatal vállalkozók számára) program egyes román válaszadók esetében hatékony volt abban a tekintetben, hogy biztosította a fiatalok vállalkozói érdeklődése szempontjából releváns nemzetközi mobilitások számára szükséges finanszírozást. Több válaszadó kiemelte, hogy a programot jobban kell reklámozni, s mind a nemzeti, mind az európai hatóságoknak jobban figyelemmel kell kísérniük. Ezért a fiatalok vállalkozói tevékenységeinek és ilyen célú mobilitásának ösztönzése céljából az EU országaiban a vállalkozásra vonatkozó törvénykezés összehangolását javasoljuk.

A vállalkozói mobilitás nemek szerinti megoszlása igen egyoldalú. Ezért javasoljuk a nők vállalkozói tevékenységének oly módon történő támogatását, hogy a női vállalkozók számára, különösen a családoknál, támogató struktúrákat és programokat hozunk létre.

A vállalkozási célú mobilitást gátolják a vállalkozások létrehozásához szükséges dokumentumok vonatkozásában fennálló túlzott bürokratikus eljárások. Az eljárás a célországokban az eltérő nyelv

miatt még összetettebb. Ezért az online ügyintézés és a közösségi médiában az adókra, biztosításokra stb. vonatkozóan több nyelven közzétett információk csökkenthetik a gátló akadályt.

KUTATÁSI PARAMÉTEREK

A MOVE átfogó törekvése az, hogy a fiatalok Európán belüli mobilitása feltételeinek javításához és a mobilitás negatív hatásainak csökkentéséhez kutatásból származó információkat biztosítson a jó gyakorlatok feltárásán keresztül, s ily módon a fenntartható fejlődést és a jólétet előmozdítsa.

A **kutatási alapkérdés** a következő: Hogyan lehet a fiatalok mobilitása 'jó' mind a társadalmi gazdasági fejlődés, mind a fiatalok egyéni fejlődése szempontjából, s melyek az említett jótékony mobilitást elősegítő/gátló tényezők?

Az interdiszciplináris és többszintű megközelítést alkalmazó MOVE fő célkitűzései a következők:

1. elvégezni az Európai Unióban élő fiatalok mobilitása jelenségének átfogó elemzését;
2. esettanulmányok, mobilitási felmérés és másodlagos adatok elemzése alapján szisztematikus adatokat generálni az európai fiatalok mobilitási mintáiról;
3. integrált kvantitatív adatbázist biztosítani az európai fiatalok mobilitásáról;
4. olyan adatalapú elméleti keretet biztosítani, amelyben a mobilitás leképezhető, s ily módon hozzájárulni a tudományos és politikai vitákhoz;
5. kvalitatív és kvantitatív bizonyítékokkal feltárni az integratív megközelítésen alapuló jó gyakorlatot előmozdító és gátló tényezőket;
6. a politika formálói számára a jó gyakorlat modelljeinek kidolgozásán keresztül bizonyítékokon alapuló tudást és ajánlásokat biztosítani annak érdekében, hogy:
  - a. a fiatalok európai mobilitása intézményi, jogi és programszintű kereteinek a különféle mobilitási formákra és típusokra, valamint feltételeire / korlátaira tekintettel történő előmozdítását és javítását szolgáló beavatkozások számára kutatáson alapuló ajánlásokat készítsünk
  - b. konzultációt és szakértelmet nyújtsunk azoknak az országoknak, amelyek a fiatal dolgozók földrajzi mobilitása vonatkozásában jelentős kihívásokkal szembesülnek.

Átfogó megközelítés és módszertan

A MOVE többszintű és transzdiszciplináris kutatási terven alapszik. Mikroszinten a fiatalok és a határokon átívelő mozgások, a támogató és gátló tényezők állnak a középpontban. Mezoszinten a megfelelő mobilitástípus nemzeti és nemzetközi jogszabályokon belüli szervezeti területét vesszük figyelembe. Végül makroszinten a fiatalok mobilitási körülményeire vonatkozó nemzeti és regionális szintű társadalmi és gazdasági adatokat összegezzük és elemezzük.

A MOVE kutatási projekt 6 munkacsomagból áll, amelyek között a menedzselési csomag (WP 1) mellett ott van a másodlagos adatok elemzése (WP 2), a mobilitás különböző formáira vonatkozó hat esettanulmány (WP 3), a mobilitás lokalizált gyakorlataira, tapasztalataira és befolyásoló tényezőire vonatkozó, panelt (n=5499) magában foglaló kettős mintavételen és a mobilitásban részt vevő és abból kimaradó fiatalok körében végzett, hólabda mintavételen (n=3207) alapuló felmérés (WP 4). a kvalitatív és kvantitatív elemzés triangulációja (WP 5), valamint egy kommunikáció, disszemináció és kiaknázás célját szolgáló munkacsomag (WP 6) is.

Az esettanulmányok a fiatalok európai mobilitásának hat releváns, a jelen szakpolitikai jelentésben fentebb leírt típusán alapszanak:

1. felsőoktatási hallgatói mobilitás
2. határokon átnyúló önkéntes munka
3. munkavégzési célú mobilitás
4. szakképzési célú mobilitás
5. diákcsere
6. vállalkozási célú mobilitás.

A fenti hat mobilitástípus középpontba állítása lehetővé teszi számunkra, hogy a mobilitás különböző ismérveit a fiatalok specifikus mobilitási programjainak szerkezetén túlmenően kutathassuk.

PROJEKT AZONOSÍTÓ ADATAI

PROJEKT NEVE	Mapping mobility – pathways, institutions and structural effects of youth mobility in Europe (A mobilitás feltérképezése – a fiatalok európai mobilitásának útvonalai, intézményei és strukturális hatásai) (MOVE)
KOORDINÁTOR	Prof. Dr. Ute Karl, UNIVERSITE DU LUXEMBOURG, Luxembourg ute.karl@uni.lu (2017. március 15-ig); Assoc. Prof. Dr. Birte Nienaber, UNIVERSITE DU LUXEMBOURG, Luxembourg, birte.nienaber@uni.lu (2017. március 15-től)
KONZORCIUM	ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCURESTI – ASE Bucuresti – Bucuresti, Romania AGENCE EUROPEENNE POUR L'INFORMATION ET LE CONSEIL DES JEUNES ASBL – ERYICA – Luxembourg, Luxembourg DEUTSCHES JUGENDINSTITUT EV – DJI – München, Germany EURICE EUROPEAN RESEARCH AND PROJECT OFFICE GMBH – Eurice – Saarbrücken, Germany WESTERN NORWAY UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, – HVL – Sogndal, Norway ILUSTRE COLEGIO NACIONAL DE DOCTORES Y LICENCIADOS EN CIENCIAS POLITICAS Y SOCIOLOGIA – ICN – Madrid, Spain MISKOLCI EGYETEM – UNI MISKOLC – Miskolc, Hungary STIFTUNG UNIVERSITAT HILDESHEIM – UH – Hildesheim, Germany
FINANSZÍROZÁSI STRUKTÚRA	Példa: Horizont 2020 Kutatási és Innovációs Keretprogram (2014-2020), Társadalmi kihívás 6 – Európa a változó világban: befogadó, innovatív és reflektív társadalmak”, YOUNG-2-2014 felhívás, téma: “Fiatalok mobilitása: lehetőségek, hatások, szakpolitika
IDŐTARTAM	2015 május – 2018 április (36 hónap)
KÖLTSÉGVETÉS	EU-hozzájárulás: 2499912,00 €
WEBSITE	http://move-project.eu/
TOVÁBBI INFORMÁCIÓ	Kapcsolattartó: Michaela Scheid, m.scheid@eurice.eu

Ez a nyelvi változat az eredeti angol nyelvű fordítása, csak tájékoztató jellegű. Eltérés esetén az angol, eredeti az érvényes.